

રંગ રંગનો સ્નેહ

—પ્રીતી સેનગુપ્તા

ઘણીવાર બે હાથથી માથું પકડીને નયનાબહેન ઘરમાં બેસી રહેતાં. તો ક્યારેક બબડતાં, 'આ તો ભયાનક રાક્ષસ છે. મને ભરખી જશે ત્યારે એને જંપ વળશે.' પછી માઈગ્રેનની પીડા અસહ્ય લાગે ત્યારે બે હાથે માથું કુટતાં. સુકુભાઈ તરત ઉઠીને એમને રોકતા, માથું પોતાના ખભા ઉપર ટેકવતા, અને કહેતા, 'બસ કર, નયનુ. આ મારાથી નથી જોવાતું. થોડું તો સહન કરી લે!'

કોઈ દીવસે વળી સારું હોય ત્યારે નયનાબહેન પુજા-પ્રાર્થના પછી ફરીયાદના સુરમાં કહેતાં, 'સાધારણ જેવા અમારા જીવનને આમ રફેદફે કરી દીધું, લાલજીબાવા. જીવમાં જરાયે શાન્તી રહેવા ના દીધી.' આંખોમાં છલકાઈ આવેલાં આંસુને સાલ્વાના છેડાથી લુંછીને એ રસોડા તરફ જતાં.

એમની દીકરી મુનીરા હજી અમેરીકન કોલેજમાં ભણતી હતી. પહેલાં બે વર્ષ તો ઘરે રહી; પણ હવે બે બહેનપણીઓ સાથે ભાડાના ફ્લેટમાં રહેવા માંડી હતી. એમાંની એક સ્પેનીશ હતી અને બીજી આફ્રીકન-અમેરીકન હતી. એમને મળ્યા પછી નયનાબહેન નીરાશ થયાં હતાં. એમણે મુનીરાને કહ્યું હતું, 'કોઈ ઈન્ડીયન છોકરીઓ ના મળી સાથે રહેવા માટે? આ કાળીયણો જ મળી તને?'

મુનીરા તરત ચીડાઈને બોલી હતી, 'આવા શબ્દો તારા મોઢામાંથી નીકળે છે કઈ રીતે? એમને માટે 'બ્રાઉન' ને 'બ્લેક' શબ્દ વાપરવાના હોય છે, તને ખબર તો છે. ને નયનુ, આપણે વળી ક્યાં દેવનાં દીધેલાં છીએ તે? અહીંના ગોરા લોકો માટે તો આપણે કાળા જ છીએ. એ ક્યારેય વીચાર્યું તેં?'

હજી મુનીરા ભણતી હતી. છોકરાઓ સાથે ખાસ એને ઓળખાણ થયેલી લાગતી નહોતી. તેથી નયનાબહેન બહુ ગભરાટમાં નહોતાં; પણ એમના દીકરા રાજા માટે સરસ છોકરી શોધવાનું એમણે ક્યારનું ચાલુ કરી દીધેલું. એ અને સુકુભાઈ ગુજરાતી સમાજના કોઈ પણ પ્રોગ્રામમાં જાય એટલે નયનાબહેનની નજર યુવાન છોકરીઓ અને સારાં દેખાતાં મા-બાપ ઉપર ફરવા માંડે. કોઈ વાર પરાણે રાજાને સાથે ખેંચી જાય, ત્યારે એ બીજાં છોકરા-છોકરીઓ સાથે વાતો કરે; પણ કોઈ છોકરી એને પસંદ પડતી લાગે જ નહીં.

સુકુભાઈ કહે, 'તું ઉતાવળ ના કર. છોકરો હોશીયાર છે, વખત આવ્યે પોતાને લાયક એ શોધી લેશે.' નયનાબહેન વીચારે, 'હા, વાત સાચી છે. જેને પરણવાનું છે એને ગમવી જોઈએ. આપણે તો સાથ આપવાનો.' છેવટે એક વાર રાજારામે આવીને કહ્યું કે એને એક છોકરી ગમી છે. પોતે એની સાથે એ પરણવા માંગે છે. નયનાબહેને એક શ્વાસે એને કેટલાયે પ્રશ્નો પુછ્યા - કોણ છે, ક્યાંની છે, દેખાવમાં કેવી છે, ક્યાં નોકરી કરે છે, નામ શું છે, એનાં મા-બાપને ક્યારે મળવાનું છે?

'નયનુ, તું શ્વાસ તો લે! જો, એનાં મા-બાપ અહીં નથી રહેતાં, ને એનું નામ સોફીયા છે.'

નામ સાંભળીને જ નયનાબેન ચમક્યાં! તોયે પુછ્યું, 'સોફીયા? આવું નામ હવે ઈન્ડીયનોમાં પણ હોય છે?'

'હોય કે નહીં તે ખબર નથી. મમ્મી, પણ સોફીયા ઈન્ડીયન નથી.'

પણ પછી રાજારામે જ્યારે કહ્યું કે એ સેનેગાલની છે, ત્યારે નયનાબહેનનો વીવેક છુટી ગયો. 'આફ્રીકન? એટલે કે કાળી ભુત? એટલે કે મારા ગ્રાન્ડ-ચીલ્ડ્રન પહોળાં નાકવાળાં, જાડા હોઠવાળાં, ગુંચળા ગુંચળા વાળવાળાં થવાનાં. હું કોઈ દીવસ એવાં છોકરાને વહાલ નહીં કરી શકું, કે મારાં ગણી નહીં શકું.'

હજી એક વાર રાજારામે સમજાવી જોયાં એમને. 'નયનુ, તું સોફીયાને એક વાર મળી તો જો. તને એ જરુર ગમશે. બરાબર આપણાં જેવી જ છે.'

'અરે શું આપણાં જેવી? આપણાં જેવી એ હોઈ જ કઈ રીતે શકે? કોણ જાણે કેવું લોહી હોય એનાં બાપદાદાનું!'

સાવ સ્તબ્ધ થઈ ગયેલા રાજાને પટાવતાં હોય તેમ નયનાબહેન કહેવા માંડ્યાં, 'તું તો મારો રામ જેવો દીકરો છે. તું જોજે ને, હું તારે માટે સીતા જેવી સરસ, ગોરી ગોરી છોકરી શોધી લાવીશ. એ દરમ્યાન તારે પેલીની સાથે હરવું-ફરવું હોય તો ફર ને ! અહીં તો એમ જ ચાલતું હોય છે ને!'

'ના નયનુ, હું એવું કરી નહીં શકું. હું સોફીયાને પ્રેમ કરું છું અને મારે લાયક એ એક જ છોકરી છે. હું એને જ પરણવાનો છું, અને -----'

'તને ખબર છે અમેરીકામાં મેં અને તારા પપ્પાએ તને મોટો કરવા, ભણાવવા કેટલી મહેનત કરી છે? અમે જાતે કોઈ શોખ ના કર્યા, કશા ખર્ચા ના કર્યા, તને ને તારી બહેનને, જે જોઈએ તે આપવા માટે અમે કરકસર કરતાં રહ્યાં. તારે માટે અમે કેટલી આશા રાખી એનો ખ્યાલ આવે છે?'

કે અમે ઘરડાં થઈશું ત્યારે તું અને તારી સરસ વહુ અમારી કાળજી રાખશો. હવે એ સમય આવ્યો ત્યારે તું ----'

જરા શ્વાસ લેવા રોકાઈને, ધ્રુસ્કું રોકીને નયનાબહેન બોલ્યાં, 'જો તું મારી - એટલે કે અમારી - ઈચ્છાની વીરુદ્ધ જઈને લગ્ન કરીશ; તો તને કહીં દઉં છું, હું તારું મોઢું નહીં જોઉં. તું મને મરી ગયેલી માનજે.'

'નયનુ, આ શું બોલે છે તું?', સુકુભાઈ જરા ઉંચે અવાજે બોલ્યા. નયનાબહેન ચુપ થયાં; પણ બીજા રુમમાં જઈને બારણું બંધ કરી દીધું. રાજા ઘરની બહાર નીકળી ગયો. સુકુભાઈનું કશું જ ચાલ્યું નહીં.

સોફીયા સાથે કોર્ટમાં જઈ, સાવ સાદાઈથી લગ્ન કરી લીધાં પછી, ફોનથી જણાવીને, મા-બાપને પગે લાગવા રાજારામ સજોડે આવ્યો હતો. ઘરને બારણે તાળું હતું. કાળી વહુને આવકારવાને બદલે માતાએ ઘર બંધ કરીને બહાર જવાનું પસંદ કર્યું હતું. પીતા પરવશ હતા.

સુકુભાઈ રીટાયર થયા તે પછી એ લોકોએ ઘર વેચી નાખ્યું. મોટા ઘરની હવે ક્યાં જરુર રહી છે, કરીને એમણે એક કોમ્પ્લેક્સમાં ફ્લેટ લઈ લીધો. નયનાબહેનના મનમાં અન્યાય જેવો ભાવ લાંબો રહ્યો હોત; જો ચાર-પાંચ દીવસમાં જ એમની ઓળખાણ રત્ના સાથે ના થઈ હોત.

એ દીવસે ડોરબેલ વાગ્યો અને એમણે બારણું ખોલ્યું. એક યુવતી હાથમાં ફુલોનો ગુચ્છ લઈને સામે હસતી હસતી ઉભી હતી. સાથે ચારેક વર્ષનો લાગતો બાબો હતો. નયનાબહેનને જોઈ તરત એણે કહ્યું, 'આ રહેવાસમાં તમારું સ્વાગત છે.' બાબાને આંટીને ફુલો આપવા કહ્યું અને બોલી, 'હું રત્ના છું, ને મારા આ દીકરાનું નામ કીશ છે.'

કદાચ પહેલી જ વાર નયનાબહેનની જીભ ચાલી નહીં. આ છોકરી સાવ કાળી છે. ના, કાળી-કથ્થાઈ લાગે છે એનો રંગ; પણ કેટલી સરસ લાગે છે! મનોમન જ કહેવા ગયાં હશે; પણ એ બોલી બેઠાં, 'રત્ના? આ નામ તો.... આ તો ઈન્ડીયન નામ છે.'

'હા, તે હું ઈન્ડીયન જ છું. કેમ, લાગતી નથી?'

નયનાબહેન વીચારે કે આ કાળી છે; પણ જાણે એવી દેખાતી નથી. તે કેમ? એની ચામડીનો રંગ જાણે વચમાં આવતો જ નથી. તે કેમ? એનું મોઢું આવું હસતું છે, તેથી હશે? એની આંખોમાં લાગણીનો ભાવ છે, તેથી હશે? ને આ બાબો પણ કાળો છે. ના, ના, શ્યામ કહેવાય. એ પણ મીઠું મીઠું હસતો ઉભો હતો. નયનાબહેને એને ઝટ તેડી લીધો.

આ પછી રત્ના અને કીશ, ક્યારે સુકુભાઈને 'દાદા' અને નયનાબહેનનું 'નયનુ' સંબોધન સાંભળીને ભુલમાં 'નાનુ' કહેતાં થઈ ગયાં, એનો કોઈને ખ્યાલ રહ્યો નહીં. કોઈ વાર રત્ના નહીં દેખાય, કે કીશને વહાલ ના કરે, તો નયનાબહેનને એન ના પડે. રત્નાના વરને ગુજરાતી ખવડાવવાનો એમને બહુ શોખ થતો. ત્યારે દીકરાની યાદ આવતી હશે કે નહીં તે સુકુભાઈ પણ કહી શકતા નહીં.

એક દીવસે રત્નાએ કહ્યું કે કીશના પપ્પાની ઈચ્છા હવે એને બાળ-કેન્દ્રમાં મુકવાની છે. હજી છે નાનો; પણ બીજાં છોકરાં સાથે રહે-રમે તો કંઈક શીખતો થાય. વળી, રત્ના એની સાથે કેન્દ્રમાં જશે અને ત્યાં થોડા કલાક મદદરુપ થશે, એમ વીચાર્યું હતું. નયનાબહેને બતાવી તો ખુશી; પણ મનમાં એ ગભરાઈ ગયાં. જાણે પોતે એકલાં પડી જવાનાં ના હોય ! ફરી માઈગ્રેન નામના રાક્ષસનો પણ ડર લાગવા માંડ્યો.

કેન્દ્રમાં જવાનું શરુ કર્યાના બીજેત્રીજે દીવસે રત્નાએ નયનાબહેનને કહ્યું કે, 'કેન્દ્રમાં તો મદદની ઘણી જરુર છે, નાનુ. તમે પણ આવોને અમારી સાથે!' પહેલે દીવસે એ સંકોચ અનુભવતાં ગયાં; પણ ત્યાં વાતાવરણ સહજ હતું, બાળકો રમતીયાળ હતાં અને લંચ વખતે તો નાનુની ઝડપ બહુ જ કામમાં આવવા માંડી. રત્નાએ એમને કહેલું તેમ, બાળકો ઓછી આવકવાળાં કુટુંબોમાંનાં હતાં – લગભગ બધાં સ્પેનીસ અને આફ્રીકન-અમેરીકન હતાં. બ્રાઉન, બ્લેક, વાઈટ – પણ નયના સુકુમાર શોધનને કદાચ પહેલી જ વાર કશો ફેર પડ્યો નહીં. નાનકડાં, બધાં સરખેસરખાં ભુલકાં એમને વહાલાં લાગ્યાં અને વળી, ત્યાં પણ બધાં એમને 'નાનુ' જ કહેવા લાગ્યાં !

ત્યાં કીશનો ખાસ ભાઈબંધ હતો, ત્રણેક વર્ષનો રાગુ. દેખાવે જરા ઘેરો ઘઉંવણો, હસમુખો, કાલુ કાલુ બોલે, દરરોજ નાનુને વળગી આવે. નયનાબહેનને થાય : જાણે મારા 'લાલજીબાવા.' એમણે ઘણી વાર રાગુને બોલતો સાંભળ્યો હતો – જાણે ગાતો હોય તેમ : 'મારા પાપા કીન્ગ છે. મારી મમ્મી ક્વીન છે.' કેન્દ્રમાંના બીજા બધાની જેમ નયનાબહેન પણ વીચારતાં કે એ શું કહેતો હશે? પણ કોઈનાં મા-બાપને મળવાનું એમને થતું નહીં; કારણ કે લંચ પછી છોકરાં સુવા જાય, ત્યારે એ ઘેર જતાં રહેતાં.

એક બપોરે એક સુંદર યુવતીને કેન્દ્રમાં આવતી એ જોઈ રહ્યાં. ઉંચી, પાતળી, ખભા સુધીના સીધા વાળ, લાંબી આંખો, તીણું નાક, ને સુરેખ લંબગોળ મોઢા પર સૌજન્ય દેખાય. એની ત્વચાનો રંગ કાળો કહી શકાય, તેવું એમને સુઝ્યું પણ નહીં. 'લગભગ મારાથી જરાક વધારે ઘઉંવણી છે',

એમણે વીચાર્યું. એટલામાં રાગુ નાચતો ને ગાતો આવ્યો: 'મારા પાપા કીન્ગ છે. મારી મામ ક્વીન છે' અને એ યુવતીએ એને ઉંચકી લીધો.

ઓહ, તો આ રાગુની મામ છે, એમ ને! મા-દીકરો બંને સરખાં જ દેખાવડાં ને ગમી જાય તેવાં છે, નયનાબહેનને થયું. રત્ના તો એને ઓળખતી હતી, તેથી એ વાત કરવા આવી. રાગુને આજે વહેલો લઈ જવાનો છે, તેથી એની મામ એને લેવા આવી છે, એણે નયનાબહેનને કહ્યું. યુવતી નયનાબેન સામે 'કેમ છો?' નું હસી, ને નયનાબહેનથી પુછાઈ ગયું, 'આ રાગુ શું ગાતો ફરે છે?'

'ઓહ, સોરી, બહુ હેરાન કરે છે, અહીં બધાંને?'

'ના, ના, જરાયે નહીં. આ તો 'પાપા કીન્ગ છે' તે અમને સમજાતું નથી એટલે.....'

યુવતીનું સ્મીત એનાં મુખને શોભાવતું હતું. એણે કહ્યું, 'એ તો એના પપ્પાનું નામ રાજા છે, તેમણે રાગુને એક વાર કહ્યું હશે કે, 'રાજા એટલે કીન્ગ' એટલે એને યાદ રહી ગયું લાગે છે.'

'રાજા?', નયનાબહેનના ગળામાંથી માંડ અવાજ નીકળ્યો!

'હા, આન્ટી, એના પાપાનું આખું નામ તો રાજારામ છે; પણ અહીં તો જાણો છોને, નામો કેવાં ટુંકાવી દેવાય છે! બાબાનું નામ રાઘવ છે. કેવું સરસ નામ છે! એના પાપાએ ખાસ મમ્મીને યાદ કરીને પાડ્યું; પણ થઈ ગયું છે 'રાગુ.' અને મને બધા 'સોફી' કહે છે; પણ મારું નામ 'સોફીયા' છે.'

રત્ના પણ કહેવા માંડેલી, 'હા, જુઓને, અમે બાબાનું નામ કૃષ્ણ પરથી 'કીશન' પાડેલું. તે 'કીશ' થઈને રહ્યું છે!'

નયનાબહેનનું આખું અસ્તીત્વ ધ્રુજવા માંડેલું. રત્ના ને સોફીયા વાતો કરતાં હતાં, ને એ માંડ માંડ ત્યાંથી સરકી ગયાં. ક્યારે નીકળીને ઘેર જતાં રહ્યાં, તેની ખબર રત્નાને પણ પડી નહીં. એ પછી એમણે કેન્દ્રમાં જવાનું બંધ કરી દીધું. રત્નાએ બહુ કહ્યું, 'નાનુ, ચલોને. બાળકો યાદ કરે છે, રાગુ તો 'નાનુ-નાનુ' કરીને રડે છે ક્યારેક.' પણ નયનાબહેન - 'બસ, હવે થાક લાગે છે', એ જ કારણ આપતાં રહ્યાં. એમનું માઈગ્રેન પણ પાછું આવવા માંડ્યું, પણ હવે એ ના તો માથું કુટતાં, ના તો લાલજીભાવા પાસે ફરીયાદ કરતાં. યુપચાપ બેસી કે પડી રહેતાં. સુકુભાઈને ચીંતા થવા માંડી. મુનીરાને બોલાવવી જોઈએ એમ એમને લાગવા માંડ્યું.

પણ મુનીરાને ચીંતા કરાવતાં પહેલાં, છેવટે એમણે રત્નાને પુછ્યું કે કેન્દ્ર પર કંઈ થયું હતું? એમની પુછપરછ અને રત્નાની યાદદાસ્ત પરથી એ છેલ્લી બપોર વીશે વાત થઈ. રાજારામ, રાઘવ,

સોફીયા જેવાં નામો સાંભળીને સુકુભાઈ સમજી ગયાં, કે હકીકત શી હતી. પણ હવે નયનાબહેનની તબીયતની ચીંતાને બદલે એમનું મન આનંદ અને આશાથી ભરાઈ ગયું. રત્ના પણ આખી વાત સાંભળ્યા પછી નીચ્છીન્ત થઈ ગઈ.

એક સાંજે નયનાબહેન ચા પી રહ્યા હતાં, ત્યારે બારણા પર ધબ ધબ અવાજ થયો. કોણ આવું કરે છે કહેતાં, ભવાં ચઢવીને એમણે બારણું ખોલ્યું. ચાર નાના હાથ એમને વળગી પડ્યા. 'નાનુ, નાનુ'નો ઘોંઘાટ થઈ ગયો. એક તરફથી કીશ અને બીજી તરફથી રાગુ એમને ખેંચતા અને વળગતા રહ્યા. સુકુભાઈએ તો બીસ્કીટનો મોટો ડબ્બો કાઢ્યો. આજની આ સાંજ માટે છાનામાના એ લઈ આવેલા. રત્નાએ ફીઝ ખોલીને દુધ બહાર કાઢ્યું. નયનાબહેનને તો બન્ને છોકરા છોડે જ શાના? એમણે પણ દુધ અને બીસ્કીટ ખાવાં પડ્યાં.

કલાકેક પછી બારણા પર સહેજ ટકોરા થયા. રાહ જ જોઈ રહેલા સુકુભાઈએ જલદી બારણું ખોલ્યું. સામે વહાલો દીકરો અને સુશીલ વહુ ઉભાં હતાં. કેટલાં વર્ષે બાપ-દીકરો સામસામે આવ્યા હતા! બન્ને ભેટ્યા ત્યારે બન્નેની આંખોમાં આંસુ હતાં. સોફીયાએ નીચા વાળીને પ્રણામ કર્યાં, ત્યારે સુકુભાઈએ એને પણ વહાલી કરી. હજી કશા શબ્દો બોલાયા નહોતા. કદાચ અત્યારે એવી જરૂર પણ ન હતી. રત્નાએ પણ બન્નેને ચુપ રહેવાનો ઈશારો કરતાં આવકાર્યાં.

અંદરથી નયનાબેનના ગાવાનો અવાજ આવતો હતો. રત્નાએ ધીરેથી રુમનું બારણું ખોલ્યું. રાજારામે જોયું તો નયનુ ખાટલાની વચમાં બેઠી હતી. બન્ને બાજુ નાના દીકરા સુતા હતા – એક તરફ કીશ; બીજી તરફ રાઘવ. નયનુ બન્નેનાં માથાં પર હળવેથી હાથ ફેરવતી હતી. એની ભીની આંખો બંધ હતી અને એ ભાવપુર્વક ગાઈ રહી હતી :

'રઘુપતી રાઘવ રાજારામ,

પતીતપાવન સીતારામ....'

-પ્રીતી સેનગુપ્તા

સમ્પર્ક :

Preety Sengupta, 15 Stewart Place, White Plains, N.Y.-USA-10603

Phone No : (914) 997-9016. eMail: preetynyc@gmail.com

ગુજરાતે જેમને ભાવપુર્વક 'વીશ્વપ્રવાસીની'નું બીરુદ આપ્યું છે તેવાં આ પ્રીતીબહેન સુશ્વ વાચકોનાં મનભાવન લેખીકા છે.

પ્રીતીબહેનનાં પ્રકાશીત પુસ્તકો:

અત્યાર સુધીમાં છોંતાળીસ જેટલાં એમનાં પુસ્તકો પ્રકાશીત થઈ ચુક્યાં છે. જેમાં : એક પુસ્તક ફોટોગ્રાફીનું; ત્રણ પુસ્તકો અંગ્રજી ગદનાં; એક પુસ્તક અંગ્રજી પદનું; છ પુસ્તકો લલીત નીબન્ધોનાં; છ કાવ્યસંગ્રહો; બે વાર્તા સંગ્રહો; એક નવલકથા; ત્રણ પુસ્તકો બંગાળીમાંથી અનુવાદનાં અને તેવીસ પુસ્તકો તો પ્રવાસસાહીત્યનાં.... જે કામ

જોઈ શકાય છે કે સાહીત્યસર્જનના બધા પ્રકારો એમણે ખેડ્યાં છે..

એમને મળેલાં પારીતોષીકો:

'વીશ્વ ગુર્જરી'થી માંડી 'ગાર્ડી ડાયસ્પોરા' એવોર્ડ સુધીના દસ એવોર્ડસ એમને મળી ચુક્યા છે. 'ગુજરાતી સાહીત્ય પરીષદ' અને 'ગુ. સા. અકાદમી' તરફથી એમને એમનાં દસ પુસ્તકોને જે તે વર્ષનાં શ્રેષ્ઠ પુસ્તકનાં સન્માન મળ્યાં છે.. હજી એમની 'યાત્રા' અને 'લેખનયાત્રા' ચાલુ જ છે.. આપણી શુભેચ્છાઓ એમની સાથે.. ..ઉત્તમ.મધુ ગજ્જર..

'સન્ડે ઈ.મહેફીલ' – વર્ષ: તેરમું – અંક: 401 – May 27, 2018

'ઉંઝાજોડણી'માં અક્ષરાંકન: ઉત્તમ ગજ્જર - uttamgajjar@gmail.com

Have you ever visited : <http://www.gujaratilexicon.com> ?

More than 3,50,91,000 Gujarati Language lovers have visited

<http://www.gujaratilexicon.com>

More than 1,00,86, 000 have visited Digital Bhagwadgomandal

<http://www.bhagwadgomandal.com>

More than 10,02,000 have visited Lokkosh

<http://lokkosh.gujaratilexicon.com>

More than 9,76,000 have visited Global-Gujaratilexicon

<http://global.gujaratilexicon.com>

@ @ @ @ @ @ @ @